

# САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу

САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ  
Зборник радова са III научног скупа младих филолога Србије одржаног  
12. марта 2011. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу

Година III / Књ. 1

*Издавач*

Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу

*Уређивачки одбор*

проф. др Милош Ковачевић  
проф. др Радивоје Младеновић  
проф. др Никола Рамић  
проф. др Драган Бошковић  
доц. др Маја Анђелковић  
мр Часлав Николић  
Јелена Петковић

*Одговорни уредник*

проф. др Милош Ковачевић

*Рецензенти*

проф. др Милош Ковачевић  
др Стана Ристић, научни саветник  
проф. др Радивоје Младеновић  
проф. др Божинка Петронијевић  
проф. др Јелена Јовановић  
проф. др Тијана Ашић  
проф. др Никола Рамић  
проф. др Анђелка Пејовић  
доц. др Јована Димитријевић-Савић  
доц. др Сања Ђуровић  
доц. др. Владимир Поломац

*Лектура и коректура*

Јелена Петковић  
Бојана Вељковић  
Тања Танасковић

*За издавача*

проф. Слободан Штетић,

*Технички уредник*

Ненад Захар

*Штампа*

Интерагент, Крагујевац

*Тираж*

150 примерака

ISBN 978-86-85991-39-4

Зборник радова са III научног скупа младих филолога Србије,  
одржаног 12. марта 2011. године  
на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу

# **САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ**

Година III / књ. 1

Крагујевац, 2012.



## УЗ ДВОКЊИЖЈЕ СА III СКУПА МЛАДИХ ФИЛОЛОГА

Резултати са III научног скупа младих филолога Србије *Савремена проучавања језика и књижевности*, одржаног 12. марта 2011. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу презентују се научној и стручној филолошкој јавности у ове две књиге.

Сам назив скупа показује да двотомни зборник доноси резултате из двеју тематско-научних области: из лингвистике и из књижевности. А језик и књижевност и јесу области што одражавају научно-наставну суштину филолошког дела Филолошко-уметничког факултета у Крагујевцу. Уз то то су научне области из којих се изводе докторске студије на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу. Због тога је скуп младих филолога нераскидиво повезан са докторским студијама, он је на својеврстан начин и пратилачки и интегрални део докторских студија. На њему, наиме, учествују сви докторанди са прве и друге године докторских студија језика и књижевности. Докторанди са докторских студија само су део, и то мањи, учесника овога скупа. На овоме, трећем по реду скупу младих филолога, с рефератима је учествовало више од сто педесет младих филолога не само из Србије, мада их је са наставних и научноистраживачких институција у Србији било највише. Овај скуп тако пружа ретку прилику да се на једном месту сусретну млади који су или на уласку у научне филолошке воде или су у њих већ увелико закорачили. Овај скуп и јесте посвећен њима, и само њима. Или је можда правилније рећи: овај скуп је њихов и само њихов скуп.

Реферати се овде штампају у два тома, који одражавају дисциплинарну структуру скупа. Први том доноси реферате са секције *Савремена проучавања језика*, а други са секције *Савремена проучавања књижевности*. Сви пријављени и поднесени реферати нису, међутим, нашли места у овим зборницима, него само они који су прошли научну рецензију угледних филолога. Сама та чињеница својеврсни је посредни показатељ научне вредности овде штампаних прилога. Ти прилози, наиме, сведоче о заиста завидном научном нивоу њихових аутора, међу којима има и оних којима су ово први објављени научни радови. Радови штампани у овом двотомном зборнику на одређен начин репрезентују актуелни тренутак савремене филологије из перспективе њених најмлађих научних посленика. Док овај зборник иде у штампу, већ су разаслани позиви за IV скуп младих филолога, тако да је овај скуп, на задовољство како његових организатора тако и његових учесника, већ добио карактер традиционалног. А из вида не треба испустити ни чињеницу да је ово једини скуп ове врсте не само у Србији него и на Балкану.

За реферате и у њима изнесене резултате заслужни су искључиво референти – учесници овога скупа. За организацију скупа најзаслужнији су млади филолози са ФИЛУМ-а, а за штампање овога као и зборника са претходна два скупа заслужан је пре свега ФИЛУМ. И свима се мора одати захвалност, јер без њих ни скупа младих филолога, ни ових двотомних зборника са њега не би било.



## О ЛИНГВИСТИЧКОЈ КЊИЗИ ЗБОРНИКА СА III СКУПА МЛАДИХ ФИЛОЛОГА

Прва књига зборника *Савремена проучавања језика и књижевности* са III скупа младих филолога, одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу 12. марта 2011. године доноси укупно 46 лингвистичких реферата тематски разврстаних у шест поглавља: I. *Дијалектолошка и ономастичка проучавања* (садржи три рада), II. *Морфолошка и шворбена проучавања* (садржи четири рада), III. *Лексикосемантичка проучавања* (садржи осам радова), IV. *Синтаксичка проучавања* (садржи четири рада), V. *Стилистичка и семантичка проучавања* (садржи девет радова), VI. *Примењенолингвистичка проучавања* (садржи осаманаест радова).

Оваква тематска структура лингвистичке књиге зборника показује да су реферати на III скупу младих филолога били готово расподељени у две велике групе. Прву би чинили реферати који су се бавили питањима што припадају свим системсколингвистичким дисциплинама, укључујући ту и она три што репрезентују дијалектологију и ономастику, а другу – реферати контрастивног или методичког типа

Првој групи углавном припадају србистички радови, док другу групу по правилу представљају радови младих филолога који се баве страним филологијама. Тако су се у овом зборнику сусрели критеријуми националне и страних филологија, који су често и интерферирали, посебно у контрастивнолингвистичким радовима. Неспорно је да су сви радови, с обзиром на младост својих аутора – више него завидног научног квалитета. Уосталом, сви су они прошли рецензентску процедуру, у којој су учествовали најеминентнији лингвисти са српских универзитета и института.

Сви радови обухваћени овом књигом зборника доносе квалитет не само у одабиру тема, него и још више у начину њихове обраде. Готово сви аутори врло добро владају различитим лингвистичким теоријама, добро познају актуелна лингвистичка „кретања“ и различите методе лингвистичких истраживања. Користе их и с њима кореспондирају. Зато смо сигурни да ће и ова, уз претходне две филолошке књиге са скупова младих филолога на ФИЛУМ-у у Крагујевцу, наћи своје место не само у српској лингвистици.

Крагујевац, фебруара 2012. године

Уредници





## САДРЖАЈ

Уз двокњижје са III скупа младих филолога / 5

О лингвистичкој књижи зборника са iii скупа младих филолога / 7

### I ДИЈАЛЕКТОЛОШКА И ОНОМАСТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

*Мирјана Пећровић Савић*

О пореклу лексике свадбених обичаја и неке њене историјске потврде(област Рађевина) / 15

*Тања Танасковић*

Мушки надимци у селу Шљивовцу код Крагујевца / 23

*Бојана Вељовић*

О неким особинама фонетизма говора Тутина и околине / 33

### II МОРФОЛОШКА И ТВОРБЕНА ПРОУЧАВАЊА

*Драгана Цвијовић*

О неким граматичко-семантичким особинама именица на -о у српском језику / 47

*Ивана Маринковић, Јована Јовановић*

Творбена анализа неких именица из класе етника у српском језику / 55

*Ана Ранђеловић*

Терминолошко-методолошки проблеми у именичкој префиксацији / 65

*Анета Спасојевић*

Неке морфолошке особености у језику романа *Ходочашће*  
*Арсенија Његована* Борислава Пекића / 71

### III ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

*Ненад Ивановић*

Индивидуална лексика: творбено–семантичке и творбено–стилске одлике индивидуализама у српском језику (на материјалу из Речника САНУ) / 85

*Милица Стојановић*

Семантика глаголског префикса *пре-* у српском језику / 101

*Светлана Слијепчевић*

О апстрактној лексици у политичком дискурсу (на примеру концептуализације *Србије*) / 113

*Јелена Јанковић*

Фитоними од придева *бео* у српском језику / 121

*Наташа Миланов*

Семантика глаголског префикса *по-* у српском језику / 141

*Јованка Милошевић*

Глаголи са значењем ударања у савременом српском језику (лексичко-семантичка анализа) / 153

*Данијела Станић*

Променљиви придеви са именичком основом који означавају боје / 165

*Иван Књижар*

О неким колокацијама с именицом *реч* / 175

#### IV СИНТАКСИЧКА ПРОУЧАВАЊА

*Тијана Крстић*

Модалне и временске употребе кондиционала презента у француском и потенцијала у српском језику / 183

*Вера Јовановић*

О једном типу ситуације у француском језику / 195

*Маја Жарковић*

Партиципски придјиви као премодификатори именичке фразе / 203

*Наталија Живковић, Капашина Аксић*

Формална семантика неких глаголских времена у српском језику / 213

#### V СТИЛИСТИЧКА И СЕМАНТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

*Вера Ђефриз Нишић*

О кумулацији осамостаљених језичких јединица у роману *Очеви и оци* Слободана Селенића / 227

*Јелена Максимовић*

Метонимија у новинским извештајима / 233

*Слободан Новокмет*

Сликовитост поредбених конструкција у роману *Тврђава* Меше Селимовића / 239

*Марија Милосављевић Тодоровић, Марина Сисајевић*

О особеностима огласа на интернет сајтовима намењеним оглашавању / 249

*Aleksandra Milčić Radovanović*

Administrativna leksika u prevodima romana Ive Andrića na engleski / 257

*Соња Миловановић*

Језичко-стилске одлике романа *Одбрана и последњи дани* Борислава Пекића (Семантостилистички ниво) / 265

*Ауга Шеховић*

Рецепција архаизама код говорника српског језика / 277

*Капашин Озер*

Номиналне форме ословљавања на факултету / 285

*Ана Шарчевић, Ивана Николић*

Концептуалне метафоре у српском, енглеском и шпанском језику: локализација унутар универзалног система / 297

## VI ПРИМЕЊЕНОЛИНГВИСТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

*Будимка Ускоковић*

МОТИВАЦИЈА ЗА УЧЕЊЕ НЕМАЧКОГ ЈЕЗИКА ИЗВАН  
ОКВИРА ОБАВЕЗНОГ ШКОЛОВАЊА / 311

*Јулијана Вулешић*

Анализа часова немачког језика у крагујевачким средњим  
школама са аспекта коректуре грешака / 323

*Нађааша Вукајловић*

Разлози студената за страх од усменог изражавања на немачком језику / 331

*Тјана Кukić*

Izostavljanje određenog člana kod učenika italijanskog jezika  
kao stranog čiji je maternji jezik srpski / 341

*Даница Јеротијевић*

Предлози наставника за превод енглеских фразних  
глагола са партикулом *off* / 351

*Sandra Buljanović*

O mogućnostima prevođenja glagolskih vremena, člana i roda s  
mađarskog na srpski: primer romana Mora Jokaija *Zlatan čovek* / 367

*Катпарина Крстић*

Невербална комуникација у настави шпанског језика / 379

*Марија Станојевић*

Бењаминов есеј *Задаћак преводаоца* и његова сродност са теоријом  
језика Вилхелма Фон Хумболта – истраживања Крисоле Камбас / 391

*Марина Кебара*

Психолошке основе лингвистичке теорије Јана Бодуена Де Куртенеа  
као пионирски допринос настанку психолингвистике / 397

*Данка Синадиновић*

Улога различитих компонената мотивације у учењу  
енглеског као страног језика код одраслих / 407

*Ивана Ђирковић Миладиновић*

Афективни аспекти учења енглеског језика као страног / 421

*Радмила Сузић, Тијана Дабих*

Веза између мотивације за учењем енглеског језика и језичке анксиозности / 431

*Соња Хорњак*

Фактор мотивације у процесу усвајања страних језика / 443

*Маја Марковић*

Неки аспекти примене теорије вишеструких интелигенција на  
учење енглеског као страног језика у основној школи / 453

*Марко Банковић*

Утицај енглеског језика на давање назива привредним  
субјектима у Републици Србији / 463

*Bojana Radenković Šošić, Jelena Božović*

Uloga prevođenja u nastavi stručnog jezika / 469

*Миљана Стојковић*

„Clckers“ – значај и могућност примене у настави енглеског језика / 475

*Катари́на Аксић*

Семантичка категоризација глагола са префиксом  
раз- и њихови енглески еквиваленти / 481

Аутори / 492

Мирјана ПЕТРОВИЋ САВИЋ  
Београд

## О ПОРЕКЛУ ЛЕКСИКЕ СВАДБЕНИХ ОБИЧАЈА И НЕКЕ ЊЕНЕ ИСТОРИЈСКЕ ПОТВРДЕ (област Рађевина)<sup>1</sup>

Циљ овог рада јесте анализа лексике свадбених обичаја са аспекта њеног порекла. Под лексиком свадбених обичаја не подразумева се само лексика која је уско специјализована и која се односи икључиво на свадбу. Овде ће бити узимане у обзир и опште-употребне лексеме које су нашле своје место у лексици свадбених обичаја. За потпуније сагледавање положаја наше грађе у старијем словенском контексту, упознали смо се са историјским речницима (Дан: Даничићев *Рјечник из књижевних старина српских*, Микл: Миклошичев *Лексикон палеословенско-џрчко-лаштински*, Слов: *Старословенски словарь*, РЈА: *Рјечник Југословенске академије знаности и умјетности*). На крају рада дат је регистар речи несловенског порекла у лексици свадбених обичаја у Рађевини.

**Кључне речи:** дијалектологија, лексика, Рађевина

Пратећи хронологију животног циклуса, лексика свадбених обичаја у Рађевини дели се на седам семантичких поља различитих по величини: живот младих пре брака, начин склапања брака, брачне сметње, предсвадбени период, свадба, породични односи настали склапањем брака и обичаји који следе након свадбе (Петровић Савић 2009: 89). Удео туђица у лексици свадбених обичаја у Рађевини анализираћемо у оквиру сваког појединачног семантичког поља.

У првој тематској целини, која носи назив *животи младих пре брака*<sup>2</sup>, имамо тридесет једну страну лексему. Најбројнији су турцизми којих је 19: *беђенисати*, *белензука*, *бошча*, *вајати*, *џадље*, *џајде*, *џајтан*, *ђувеђија*, *зубун*, *јелек*, *јулар*, *марама*, *џозлук*, *ђимане*, *ђошак*, *чоја*, *чораје*, *шајак*, *шамуја*. Мађаризама је четири: *вашер*, *џазда*, *кецеља*, *палоција*. Немачког порекла је *рекља* и *фиолина*. Забележене су и три лексеме француског порекла: *напалион*, *палпалоне* и *џрико*.

У овом семантичком пољу забележене су три лексеме за које нисмо нашли потврде ни у једном од речника којима смо се служили, тако да је суд о њиховом пореклу негативан.<sup>3</sup> У питању су именице: *ојарда*,<sup>4</sup> *чарлама*<sup>5</sup> и *шакајдо*<sup>6</sup>.

Из наведеног се види да велики број лексема турског порекла служи за именовање одевних предмета (младих) Рађеваца у прошлости.

1 Рад је настао у оквиру пројекта *Дијалектолошка истраживања српског језичког простора* (178020), који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

2 У овом семантичком пољу налази се неколико подцелина: период пре полне зрелости, период полне зрелости, упознавање младих, припреме за брак, љубавна магија, одевање и обување (Петровић Савић 2009: 19–22).

3 Термин преузет из *Огледне свеске* (1998). Страна XIV. Етимолошки одсек Института за српски језик. Београд.

4 Људи генерацијски блиски.

5 Врста народног кола које се свирало на свадбама и скуповима за младе.

6 Врста народног кола које се свирало на свадбама и скуповима за младе.

Тематска целина начин склапања брака<sup>7</sup> има једну лексему несловенског порекла: *астал*.<sup>8</sup>

Трећу семантичку групу, *брачне сметње*,<sup>9</sup> чини веома мала група лексема у којој се налазе две позајмљенице: турцизам *копиле*,<sup>10</sup> а из латинског је преузета *фамилија*.

Следећа целина у лексиси свадбених обичаја јесте *предсвадбени период*<sup>11</sup>, у којој се налази 12 лексема несловенског порекла. И овде су најбројнији турцизми: *боишчалук*, *јасишук*, *мираз*, *пешикир*, *сандук*, *шорба*, *ћилим*, *чуштура*. Забележене су три лексеме италијанског порекла: *бронза*, *дукати*, *кајара* и једна грчког: *буклија*.

У тематској целини која се тиче самог дана свадбе<sup>12</sup> забележено је 19 лексема страног порекла. Турцизми: *аишија*, *аишилук*, *барјак*, *долија*, *дувак*, *кашија*, *мушшулук*, *ракија*, *сомун*, *ћевај*, *чауш*, *чорба*, *шећер*. Мађарског порекла је лексема *џак*, латинског: *вал* и *фал*, грчког је *лишар*.

У овој семантичкој скупини која се односи на сам дан свадбе налази се и лексема *кум* и њени деривати *кума*, *кумовати*, *окумити*. Занимљиво је да се у црквенословенским изворима (Микл) бележи и дужи и краћи облик: *кѹдотрѣ* и *коѹѣ*. За овај краћи облик у РЈА стоји да није јасно како је настао. У Словару се налази једино именица *кѹдотра*, и то као хапакс, а *кум* није забележен. Када је у питању именица *кума*, у РЈА нема значење као у нашој грађи 'кумова супруга', већ 'жена кум', тј. некада је мушкима на крштењу био кум, а женској деци је била кума, тј. жена.

Поштујући хронологију, следећу тематску целину у свадбеним обичајима представљају *породични односи настали склапањем брака*.<sup>13</sup>

У овој тематској целини, која се тиче породичних односа насталих склапањем брака, има доста деминутива, посебно оних који се односе на надимке којима је млада морала да ословљава чланове нове породице. У вези с тим су и лексеме *нака*, *нана* и *нина*. Скок за њих каже да могу, али не морају, бити позајмљенице – турцизми. Нисмо их третирали као турцизме јер верујемо да се ради о детињим редупликацијама. Терминологију крвног сродства у 'српскохрватском' језику чини, с једне стране, аутохтона словенска лексика, а с друге по-

7 У овој целини издвајају се групе: типично и нетипично склапање брака (ПетровићСавић 2009: 37–38).

8 У питању је словенска лексема с мађарским фонетизмом: *стољ* Микл Дан Слов. Мађари су, најпре, од нас узели лексему *сѣол*, па смо ми од њих преузели *астал*.

9 На испитиваном терену за брачну сметњу истичу сродство, физички или психички недостатак, као и претходни брак или ванбрачну заједницу (Петровић Савић 2009: 44–45).

10 Занимљиво је да у румунском језику ова лексема значи дете, син у м. роду, а девојчица, кћи у ж. роду (в. Живковић 1994: под *copil*, *copila*).

11 У предсвадбеном периоду издвајају се целине: посредовање у упознавању младих, ометање узимања младих, прва и друга посета момкових родитеља девојчиним, време одржавања веридбе, потврђивање сагласности за ступање у брак, обавештавање о материјалном статусу младожење, позивање гостију и поклони које девојка доноси у нову кућу (Петровић Савић 2009: 47–48).

12 У овој целини издвајају се групе: свадбено весеље, учесници на свадби, храна, пиће, обавезни реквизити, заштита младенаца, препреке које сватови морају да савладају, опозиција десно/лево у свадбеном ритуалу и забране које се односе на младенце током прве године брака (Петровић Савић 2009: 56–59).

13 Породични односи настали склапањем брака деле се на оне који се односе на младу, младожењу и на родитеље брачног пара (Петровић Савић 2009: 81–82). Родбинској терминологији посветили смо више пажње у раду *Терминологија родбинских односа насталих склапањем брака (обласи Рађевина)* који се налази у штампи.

зајмљенице, углавном из суседних говора. Претежно се јављају (позајмљенице) у периферијским говорима. Само су турцизми продрли у унутрашњост српскохрватске језичке територије (Бјелетић 1994: 204).

Посебно бисмо коментарисали и именицу *јулџез*, за коју, у нашем значењу 'онај који је након женидбе прешао да живи у кућу жениних родитеља, али ако је исто то урадио и отац његове жене', нисмо нашли потврду ни у једном консултованом речнику. У РЈА и Вук<sup>2</sup> имамо регистровану лексему, али у значењу 'становник Пуле'.

За потпуније сагледавање положаја наше грађе у старијем словенском контексту, упознали смо се са историјским речницима (Дан: Даничићев *Рјечник из књижевних старина српских*, Микл: Миклошичев *Лексикон палеословенско-џрчко-лаштински*, Слов: *Старословенски словарь*, РЈА: *Рјечник Јужословенске академије знаности и умјетности*). Овом приликом обратићемо пажњу само на неке слушајеве.

У оквиру лексике свадбених обичаја било би занимљиво осврнути се на именицу *брак*. Из података добијених на терену, увидели смо да не постоји лексема која би одговарала семени 'законита заједница мушкарца и жене'. На испитиваном подручју није забележен термин „брак“, већ се глаголом *живити* означава семема 'бити у брачној заједници'. Проучавање индоевропског речника сродства показало је да у домену брачних односа положаји мушкарца и жене нису имали ничег заједничког, тако да су и термини који означавају њихов узајамни однос били сасвим различити. Из тог разлога и нема индоевропског термина за брак. И Аристотел је запазио за свој језик да нема назив за заједницу мушкарца и жене (Бенвенист 2002: 157).<sup>14</sup> Међутим, лексема *бракъ* постоји још у старословенским јеванђељским текстовима, али са значењем 'свадба' (в. Микл: *бракъ*). Придев *браћнь* има значење свадбен, свечан, па отуда код Микл као израз уз одредницу *бракъ* стоји одгњне *браћнь* 'свадбено, свечано одело'. Старословенски израз *гъноке браћнь* одговара нашој семени 'учесници на свадби', која се у нашој грађи реализује лексемом *свајшови*. Код Микл смо забележили и изразе: *вѣдѣтъ дѣштерѣ на бракъ*, *дѣтъ кѣ бракоу дѣштерѣ*.

Осврнули бисмо се и на данашњи појам вршења магијских радњи, односно особа које то раде. У нашој грађи семема 'особа која се бави врачањем, гатањем' означава се само именицама ж. рода *врачара* и *гаѣшара*. У старословенском, тј. код Микл и у Слов имамо именицу м. рода *врачѣ* 'лекар' на основу чега се јасно види да је дошло до померања и сужења значења. Историјско *врачѣ* означава лекара, видара, али такво лекарство заснивало се на примитивним методама лечења. У новије време, са појавом образованих лекара, семантика овог деривационог гнезда остаје резервисана за надрилекарство и доводи се у везу с магијом у најширем смислу речи, па тако и у везу са љубавном магијом која се тиче наше теме.

Овом приликом скренули бисмо пажњу једино још на именицу *јабука*. Код Дан *ѡбљѣка* (lat. *romus*), *ѡбљѣко* (lat. *romum*) значи воће уопште. Можда би се то могло довести у везу са нашом темом зашто се баш јабука користила у свадбеном ритуалу. Код Вука јабука има пренесено значење 'поклон, дар'. Код Микл *ѡбљѣко* (lat. *malum*) има значење јабуке као врсте воћа. Међутим, у пољском речнику реч *јабука* стоји с квалификативом заст(арело) и означава воћку, дрво. То нам

14 Детаљније о индоеврпским изразима за брак в. Бенвенист 2002: 157–160.

говори у прилог томе да се она некада и употребљавала као именица са општим значењем 'воће'.

Када је у питању потврђеност посматране лексике у појединим историјским речницима, највише материјала нашли смо код Миклошича који се обилато користио управо српским споменицима, нпр. *Крмчијом Светиоџ Саве* (1262). У приређеном фототипском издању ове књиге, у поглављу *Објашњења речи из садржаја Закономправила*, наилазимо на неке потврде, које су, можда, и најстарије, за извесне специфичне старосрпске термине у вези са нашом темом: *ѣно* 'мираз', *даръ* 'дар, поклон', *дѣтнѣ* 'дете', *нзврѣженнѣ* 'побачај', *машѣха* 'маћеха', *прѣстѣнъ* 'прстен', *прѣждебрачнѣ* 'предбрачни', *растѣтнѣ* 'обешчастити, одузети невиност, упропастити', *раздрѣшеннѣ* 'развод, раскид, разрешење', *сѣстрѣнница* 'свастика', *снѣха* 'снаха', *сродѣство* 'сродство', *стрѣна* 'стрина', *тетѣка* 'тетка', *вѣроуѣненнѣ* 'веридба, заручење'.

Лексика свадбених обичаја може се поделити на специфичну (*млада, младожења, венчање...*) и неспецифичну (*бошчалук, ваишер, мушћулулук, субошја...*). Под специфичнима се подразумевају лексеме које су уско специјализоване и односе се само на свадбу и свадбене обичаје. Неспецифичном лексиком овде сматрамо лексеме које су општеупотребне, али због ванјезичког контекста имају своје место у лексици свадбених обичаја у Рађевини.<sup>15</sup> Њихово присуство у овој лексичкој групи оправдава и потврђује и енциклопедијска дефиниција.<sup>16</sup> Посматрајући удео туђица у лексици свадбених обичаја пада у очи чињеница да је позајмљеница знатно више у овима из сфере опште употребе. Лексеме које су уско специјализоване, које би могле имати статус термина у свадбеној терминологији, највећим делом су словенске. У лексици свадбених обичаја на посматраном терену, забележено је близу 70 одредница несловенског порекла и то је највећи број турцизама (40-ак). За њима, по броју, долазе речи преузете из италијанског (6), латинског (1), мађарског (6), немачког (2), грчког (3), француског (3) језика. Забележено је неколико речи чије је порекло нејасно.

Регистар речи несловенског порекла у лексици свадбених обичаја

**астал, -ала** м **мац.** (asztal) предмет црквеног намештаја око којег су младенци три пута обилазили приликом венчања.

**ашчија, -е** м тур. (aşçı, ahçı) конобар, кувар на свадби.

**ашчилук, -а** м тур. (aşçılık) помагање у припремању хране за свадбу.

**барјак, -а** м тур. (bayrak) штап са натакнутом јабуком и платно које се причвршћује за штап, застава; обавезан реквизит на свадби.

**бегенисати, -шем** несврш. тур. (beğenmek) бирати по свом укусу особу за себе.

**белензука, -е** ж тур. (bilezik) наруквица.

<sup>15</sup> Уп. Петровић 2007: 141–142.

<sup>16</sup> На пример **јабука**: плод истоименог дрвета који је симбол плодности, здравља, љубави, лепоте; знак брачне везе, здравог потомства. **1.** у одређеним приликама користила се као знак за хвалности и поклон за донету вест. **2.** на дан свадбе, код младине куће, стављала се на високу грану изнад капије коју су сватови морали да скину, обично оружјем, како би им био дозвољен улазак у двориште. **3.** носи је са собом онај који позива госте на свадбу и свако у њу забодје метални новчић и исту ту јабуку млада баца кад дође кући након венчања. **4.** младожењин поклон девојци, ако не иде у прошевину, који шаље по свом оцу. **5.** предмет којим се кити, украшава барјак. **6.** украс на роговима печеног овна којег носе сватови или пријатељи.



**бошча/бошча, -е** ж тур. (boşça)<sup>17</sup> врста одеће различитог кроја која се облачи преко одела, покрива предњу страну и чува од непрљања; представљала је обавезни део женске гардеробе, уп. **кецеља**.

**бошчалук, -а** м тур. (boşçalık) дар за кума увијен у столњак који се састоји од кошуље, чарапа, пешкира и марамице.

**бронза, -е** ж тал. (bronzo) бронзано звоно; стављало се на волове када се возе младине ствари.

**буклија, -е** ж грч. (μπούκλιον) в. **чутура**.

**вајат, -ата** м тур. (hayat)<sup>18</sup> дрвена зградаца поред куће која је прављена младиху стасалом за женидбу да би у њему спавао са својом женом.

**вашер, -а** м мац. (vásár) скуп продаваца и купаца на одређеном простору у селу на дан каквог црквеног празника; био је и један од видова забаве за младе и место где су се састајали.

**гадље, -и** ж множ. тур. (gayda) в. гајде.

**газда, -е** м мац. (gazda) богат, имућан човек.

**гајде, -и** ж множ. тур. (gayda) дувачки музички инструмент којим се свирало на свадбама и скуповима за младе, уп. **гадље**.

**гајтан, -а** м тур. (gaytan, kaytan) памучна или свилена упредена или плетена врпца која служи за порубљавање и украшавање одеће, обично на јелеку или гуњу.

**долија, -е** ж тур. (dolu, doli)<sup>19</sup> ракија помешана са медом и сувим шљивама; користила се као пиће на свадбама.

**дувак, -вка** м тур. (duvak) танка и прозачна тканина којом се млада прекрива преко главе и лица.

**дукат, -а** м тал. златни новац који се даровао у оквиру свадбеног ритуала; представљао је и статусни симбол јер су га само богатије породице могле поклањати приликом веридбе.

**ђувегија, -е** м тур. (güveyi) младожења.

**зубун, -уна** м тур. (zibin)<sup>20</sup> дужи сукнени прслук; носиле су га богатије девојке.

**јастук, -а** м тур. (yastik) део постељине, узглавље; налазио се у девојачкој спремни и на њега је млада седала свекрви у крило када дође кући након венчања.

**јелек, -а** м тур. (yelek) део женске одеће без рукава украшен везом; носиле су га богатије девојке.

**јулар, -ара** м тур. (yular) поводац за коња који је млада родбина у свадбеном ритуалу употребљавала у магијске сврхе како би млади обезбедила надмоћност у браку. Веровало се да у случају кад се нешто провуче кроз тај поводац и ако се после да младожењи да то поједе или попије, тиме је млади обезбеђена главна реч у браку

**капара, -е** ж тал. (sarappa) поклони, обично новац и дукати који се дају девојци при прошевини.

17 У турском језику овом именицом означава се покривач за главу, столњак, четвороугаоно платно у које се нешто умотава (в. Шкалаћ: boşça).

18 У турском језику означава спољни ходник од кућних врата до уличних врата (в. Шкалаћ: hayat).

19 Чаша напуњена пићем (Шкалаћ: dolija).

20 Кратки капутић који се облачи испод кафтана (Шкалаћ: zubun).

**капија, -е** ж тур. (kapi) улазна врата у двориште; изнад ње се, као границе улаза и излаза у свадбеном ритуалу, стављао венац од бршљана.

**кецеља, -е** ж маџ. (kőcēlye) в. **бошча/бошча**.

**копиле, -ета** с тур. (kahpe oğlu) незаконито дете рођено изван брака; представљало је једну од брачних сметњи.

**копоран, -ана** м тал. (carpegone) врста мушке јакне од чоје; носили су је само имућнији момци.

**литар, -тра** м грч. (litra) стаклени суд за течност запремине око литра; у њему се налазило вино и млада га је уносила у кућу, држећи га испод пазуха, након венчања.

**марама, -е** ж тур. (mahrama, makrama) четвртасти комад тканине за покривање или украшавање главе; у прошлости су и жене и девојке носиле мараме.

**мираз, -аза** м тур. (miras) непокретности које девојка добија од родитеља за удају у случају да нема брата.

**муштулукџија, -е** м тур. (muştulukçu) особа која прва донесе радосну вест (у овом случају) о венчању младенаца и за узврат добије поклон, муштулук.

**муштулук, -а** м тур. (muştuluk) комадић печеног меса са јабуком који се даје оном ко први стигне од сватова младожењиној кући после венчања.

**напалион, -она** м тал. (napoleone) велики дукат који је био окачен на златан ланчић заједно с малим дукатима чинећи ниску; вредео је као пет малих дуката.

**палталоне, -а** ж фр. (pantalon) доњи део мушке гардеробе са ногавицама.

**пешкир, -ира** м тур. (peşkir) комад платна за брисање руку и лица који се даровао у оквиру свадбе, убрус: 1. давао се учесницима просидбе. 2. налазио се у девојачкој спреми. 3. поклањао се ономе ко позива на свадбу.

**ракија, -е** ж тур. (rakı, arak) жестоко алкохолно домаће пиће: 1. највише се пило на свадбама. 2. налазило се у чутури којом се позивало на свадбу.

**рекла, -е** ж нем. (Röcklein) женска блуза од куповног материјала.

**сандук, -а** м тур. (sandık) дрвена кутија у којој је млада доносила своје ствари и оне које су на поклон члановима нове породице.

**сомун, -уна** м тур. (somon) хлеб; као симбол плодности млади су давана два хлеба да их унесе кад уђе у кућу након венчања.

**тозлук, -а** м тур. (tozluk) (чешће у мно. **тозлуке, тозлуци**) доколенице сличне чарапама, али без стопала.

**торба, -е** тур. (torba, tobra) платнена кеса са ручкама која се налазила у девојачкој спреми.

**трико, -ова** м фр. цемпер без рукава и оковратника.

**ћевап, -апа** м тур. (kebab) комадић меса испечен на жару који се дарује оном ко први од сватова стигне младожењиној кући после венчања.

**ћилим, -а** м тур. (kilim) врста тканог вуненог покривача; код богатијих девојака налазио се у девојачкој спреми.

**ћимане, -а** с тур. (keman) в. **филина**.

**ћошак, ћошка** м тур. (köşk)<sup>21</sup> угао стола, на том месту за столом било је забрањено младима да седе да не би остали невенчани.

**фал, -а** м фр. (voil) в. **вал**.

**фамилија, -е** ж лат. лица са којима се неко налази у међусобном сродству и међу којима се не може склапати брак.

21 „Чардак, кула, летњиковац, вила; пространа соба на спрату која има поглед на све стране“ (Шкаљић: čošak).

**филина, -е** ж нем. (Violine) музички инструмент којим се свирало на свадбама и скуповима за младе, виолина, уп. **ћимане**.

**чауш, -а** м тур. (çavuş) један од гостију на свадби који својим изгледом, шалама и досеткама развеселава госте и на тај начин, привлачећи пажњу на себе, штити младенце од негативних утицаја.

**чоја, -е** ж тур. (çuha, çuka) врста меке, а чврсте фабричке вунене тканине од које су одело могли да носе само богаџији младићи.

**чорапа, -е** ж (обично у множ) тур. (çorap, çorab) 1. обавезни део мушке и женске гардеробе који се носи на ногама. 2. даровале су се учесницима просидбе. 3. даване су као поклон ономе ко позива на свадбу. 4. биле су обавезни део девојачке спреме.

**чорба, -е** ж тур. (çorba, şorba) врста јела које се служило на свадбама.

**чутура, -е** ж тур. (çotra) посуда за ношење пића којом је отац позивао госте на свадбу, уп. **буклија**.

**цак, цака** м мац. (zsák) 1. врећа до врха напуњена брашном из које је млада, кад први пут меси хлеб, требало да узме брашна. 2. предмет на који млада стане кад силази с кола.

**шајак, -јка** м тур. (şayak) вунена тканина домаће израде слична чоји.

**шампија, -е** ж тур. (şame) врста мараме коју су, најчешће, носиле девојке.

**шећер, -а** м тур. (şeker) кристална материја слатког укуса која се употребљавала у одређене магијске сврхе; млада га је, приликом поласка од своје куће, бацала; свекрва га је држала у недрима да би га млада узела и њиме сутрадан засладила кафу како би се сви у породици лепо слагали.

## Литература

Бенвенист 2002: Емил Бенвенист, *Речник индоевропских устјанова (Привреда, сродство, друштво, власт, право религија)*, Превод Александар Лома, Издавачка књижарница Зорана Стојановића Сремски Карловци, Нови Сад.

Бјелетић 1994: Марта Бјелетић, *Терминологија крвног сродства у српскохрватском језику*, Јужнословенски филолог L, Београд, 199–207.

Петровић 2007: Мирјана Петровић, *Неки проблеми у проучавању лексике свадбених обичаја*, Шездесет година Института за српски језик САНУ, Зборник радова II, Београд, 139–145.

Петровић Савић 2009: Мирјана Петровић Савић, *Лексика свадбених обичаја у Рађевини*, Институт за српски језик САНУ, Монографије 7, Београд.

Вук I: Вук Стефановић Караџић 1966, *Српски рјечник (1818)*, Приредио Павле Ивић, Просвета, Београд.

Вук II: Вук Стефановић Караџић 1986, *Српски рјечник (1852)*, Приредио Јован Кашић, Просвета, Београд.

Даничић 1962: Ђуро Даничић 1962, *Рјечник из књижевних старина српских I–III*. Грац.

Дивковић 1900: Mirko Divković, *Latinsko-hrvatski rječnik*, Reprint 1990, Zagreb.

ЕСЈ: *Етимолошки речник српског језика* (2003–2006), 1–2, Београд.

Живковић 1994: Mirko Živković, *Rečnik rumunsko-srpski(hrvatski)*, Temišvar.

Миклошич 1963: Fr. Miklosich, *Lexicon palaeslovenico-graeco-latinum*, Emendatum auctum, Vindobonae 1862–1865.

Огледна свеска 1998: *Огледна свеска*, Етимолошки одсек Института за српски језик САНУ, Београд.

Пољско-српски речник 1999: *Poljsko-srpski rečnik*, Odbor za izdavanje češko-srpskog i poljsko-srpskog rečnika SANU, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, autori Danilka Đurišić-Stojanović i Uglješa Radnović, glavni redaktor Đorđe Živanović, Beograd.

PJA: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–XXIII, 1880–1976, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb.

РМС: *Речник српскохрватског књижевног језика*, I–III, Матица српска и Матица хрватска, 1967–1969, Нови Сад – Загреб, IV–VI, Матица српска, 1971–1976, Нови Сад.

РСЈ: *Речник српског језика*, 2007, Матица српска, Нови Сад.

РСА: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика* I–XVI, 1959–, Српска академија наука и уметности, Институт за српски језик САНУ, Београд.

Скок: Petar Skok (1971–1974), *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–IV, Zagreb.

СС: *Славославянский словарь (по рукописям X–XI веков)*, Под редакцией Р. М. Цейтлин, Р. Вечерки и Э. Благовој, Москва.

Шкаљић 1965: Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Sarajevo.